

תלמוד תורה כנגד כולם

היחס בין לימוד תורה לעולם המעשה בספרות התלמודית

עם ד"ר איילת הופמן ליבזון

שיעור 4: בין תורה לפרנסה

בבלי תענית כא ע"א

[1א] אילפא ור' יוחנן הוה דחיקא להו מילתא טובא. אמרי: ניקום וניזיל ונעביד עיסקא, ונקיים בנפשין "אפס כי לא יהיה בר אביון".

[2א] אזלו ואותיבו תותיה היא אשיתא רעיעא, והוּו קא כרכי ריפתא. שמעיה ר' יוחנן למלאך דקא א"ל לחבריה: תא נשדייה עליהו וניקטלינהו, שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. א"ל אידר: שבקינהו דחד מיניהו קימא ליה שעתא. א"ל ר' יוחנן לאילפא: שמע מר מידוי? א"ל לאו. אמ' שמע מינה אנא הוא דקימ' לי שעתא. איהדר ואזיל אנא, איקיים בנפשאי "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ".

[1ב] עד דאתא אילפא, מלך ר' יוחנן. כי אתא אילפא אמרו ליה: אי הוה יתיב מר וגריס לאו מר הוה מליך?

[2ב] אזל תלא נפשיה בקרסא דספינתא. אמ': כל מאן דשאל לי מילתא בדבי ר' חייא ובדבי ר' אושעיא ולא פשיטנא ליה ממתני', נפילנא מקרסא וטבענא בנהרא. אתא ההוא סבא, תנא ליה: האומ' תנו שקל לבני בשבת וראויין לתת להן סלע נותנין להן סלע, ואם אמ' אל תתנו להן אלא שקל אין נותנין להן אלא שקל ואם אמ' אס' מתו ירשו אחר[י] תחתייהו בין שאמ' תנו ובין שאמ' אל תתנו, אין נותנין להם אלא שקל. הא מני? ר' מאיר היא, דאמ' מצוה לקיים דברי המת.

דברים טו

(א) מקץ שבע שנים תעשה שמטה. (ב) וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישא ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה'. (ג) את הנכרי תגש ואשר יהיה לך את אחיה תשמט ידה. (ד) אפס כי לא יהיה בה אביון כי ברה יברכה ה' בארץ אשר ה' אלהיה נתן לה נחלה לרשתה. (ה) רק אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיה לשמר לעשות את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום. (ו) כי ה' אלהיה ברכה באשר דבר לך והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבט ומשלת בגוים רבים ובה לא ימשלו.

(ז) כי יהיה בה אביון מאחד אחיה באחד שעריה בארצה אשר ה' אלהיה נתן לה לא תאמץ את לבבה ולא תקפץ את ידה מאחיה האביון. (ח) כי פתח תפתח את ידה לו והעבט תעביטנו די מחסרו אשר יחסר לו. (ט) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבה בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינה באחיה האביון ולא תתן לו וקרא עליה אל ה' והיה בה חטא. (י) נתון תתן לו ולא ירע לבבה בתתה לו כי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלהיה בכל מעשה ובכל משלח ידה. (יא) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על פן אנכי מצוה לאמר פתח תפתח את ידה לאחיה לענינה ולאביונה בארצה.

בבלי תענית כה ע"א

רבי אלעזר בן פדת דחיקא ליה מילתא טובא. עבד מלתא ולא הוה ליה מידי למטעם, שקל ברא דתומא ושדייה בפומיה, חלש לביה ונים.

משנה כתובות ו, ז	בבלי תענית כא ע"א	תוספתא כתובות ו, י	יר' כתובות ו, ז; לא ע"א
	[א] האומ' תנו שקל לבני בשבת וראויין לתת להן סלע נותנין להן סלע	[א] האומ' תנו שקל מנכסי לבני בשבת והן ראויין ליטול סלע נותנין להם סלע	[א] האומר תנו לבנו שקל בשבת והן ראויין ליטול סלע נותנין להן סלע
המשליש מעות לבתו והיא אומרת נאמן בעלי עלי יעשה השליש מה שהושלש בידו דברי רבי מאיר [=מצוה לקיים דברי המת]	[ב] ואם אמ' אל תתנו להן אלא שקל אין נותנין להן אלא שקל [ג] ואם אמ' אם מתו ירשו אחר[י] תחתיהן בין שאמ' תנו ובין שאמ' אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל	[ב] ואם אמ' אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל [ג] אם מתו יירשוני אחרים בין שאמ' תנו בין שאמ' אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל	[ב] אל תתנו להן אלא שקל נותנין להן שקל
		[ד] למזון האשה והבנות בין שאמ' תנו בין שאמ' אל תתנו נותנין להן סלע	[ד] ולמזון האשה והבנות בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו נותנין להן שקל
		[ה] רבן שמעון בן גמליאל אומ' מאיר היה אומ' תנו לבניי שקל בשבת והן ראויין ליטול סלע נותנין להן שקל והשאר מתפרנסין מן הצדקה	[ה] תני רבן שמעון בן גמליאל אומר מאיר היה אומ' האומר תנו לבניי שקל בשבת והן ראויין ליטול סלע נותנין להן שקל והשאר מתפרנס' מן הצדקה
		וחכמים אומ' ניזונין והולכין עד שיכלו נכסים ואחר כך מתפרנסין מן הצדקה	וחכמים אומרים גובין והולכין עד שיכלו הנכסים והשאר יתפרנסו מן הצדקה
רבי יוסי אומר וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למוכרה הרי היא מכורה מעכשיו			
	הא מני ר' מאיר היא דאמ' מצוה לקיים דברי המת		אמר רבי יוסי הדא פשטה שאילתא דחילפי אמרי אייתבון על גיף נהרא דלא אפיקת מתנייה דרבי חייה רבא מן מתניתא וירקוני לנהרא מה הוה מימר יעשה שלישי מה שהושלש בידו

ירושלמי כתובות ו, ז; ל ע"ד-לא ע"א

המשליש מעות לבתו והיא אומרת נאמן עלי בעלי כו' מתניתא בפסק מן האירוסין אבל אם פסק מן הני-
שואין אף ר' מאיר מודי השליש מן הנישואין היא המחלוקת. האומר תנו לבנו שקל בשבת והן ראויין
ליטול סלע נותנין להן סלע אל תתנו להן אלא שקל נותנין להן שקל ולמזון האשה והבנות בין שאמר תנו
בין שאמר אל תתנו נותנין להן שקל תני רבן שמעון בן גמליאל אומר מאיר היה אומ' האומר תנו לבניי
שקל בשבת והן ראויין ליטול סלע נותנין להן שקל והשאר מתפרנס מן הצדקה וחכמים אומרים גובין
והולכין עד שיכלו הנכסים והשאר יתפרנסו מן הצדקה אמר רבי יוסי הדא פשטה שאילתא דחילפי אמרי
אייתבון על גיף נהרא דלא אפיקת מתנייה דרבי חייה רבא מן מתניתא וירקוני לנהרא מה הוה מימר
יעשה שלישי מה שהושלש בידו מתו יירשו אחרים.

ירושלמי קידושין א, א; נח ע"ד

חילפיי אמר אייתבונני על גיף נהרא דלא אפיקת מתניתא דרבי חייה רבא ממתניתין זרקוני לנהרא
אמרין ליה והא תני רבי חייה סילעא ארבע דינרין אמר לון אוף אנן תנינתה כמה תהא הסלע חסירה ולא
יהא בה הונייה רבי מאיר אומר ארבע איסרות מאיסר לדינר

בבלי כתובות סט ע"ב

מתני'. המשליש מעות לבתו, והיא אומרת נאמן בעלי עלי, יעשה השליש מה שהושלש בידו, דברי רבי
מאיר; רבי יוסי אומר: וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למוכרה, הרי היא מכורה מעכשיו. בד"א - בגדולה,
אבל בקטנה - אין מעשה קטנה כלום.

גמ'. ת"ר: המשליש מעות לחתנו ליקח מהן שדה לבתו, והיא אומרת ינתנו לבעלי, מן הנישואין - הרשות
בידה, מן האירוסין - יעשה השליש מה שהושלש בידו, דברי רבי מאיר; רבי יוסי אומר: הגדולה, בין מן
הנישואין ובין מן האירוסין - הרשות בידה, קטנה, בין מן הנישואין בין מן האירוסין - יעשה השליש מה
שהושלש בידו. מאי בינייהו? אילימא קטנה מן הנישואין איכא בינייהו, דרבי מאיר סבר הרשות בידה,
ואתא רבי יוסי למימר: אפילו מן הנישואין נמי, גדולה אין, קטנה לא, אימא סיפא: אבל בקטנה - אין
מעשה קטנה כלום, הא מאן קתני לה? אילימא רבי יוסי, הא מרישא שמעת מינה, דאמר רבי יוסי: וכי
אינה אלא שדה והיא רוצה למוכרה, הרי היא מכורה מעכשיו, גדולה דבת זביני - אין, קטנה דלאו בת
זביני היא - לא! אלא רבי מאיר היא, וחסורי מיחסרא והכי קתני: יעשה השליש מה שהושלש בידו; במה
דברים אמורים - מן האירוסין, אבל מן הנישואין - הרשות בידה; במה דברים אמורים - בגדולה, אבל
בקטנה - אין מעשה קטנה כלום! אלא גדולה מן האירוסין איכא בינייהו. איתמר, רב יהודה אמר שמואל:
הלכה כרבי יוסי. רבא אמר רב נחמן: הלכה כרבי מאיר. אילפא תלא נפשיה באיסקריא דמכותא, אמר:
איכא דאתי דאמר לי מילתא דבי רבי חייה ורבי אושעיא ולא פשיטנא ליה ממתניתין, נפילא מאסקריא
וטבענא! אתא ההוא סבא תנא ליה: האומר תנו שקל לבני בשבת, וראוין ליתן להם סלע - נותנין להם
סלע, ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל - אין נותנין להם אלא שקל, ואם אמר אם מתו יירשו אחרים
תחתיהם, בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו - אין נותנים להם אלא שקל; אמר ליה: הא מני? רבי מאיר
היא, דאמר: מצוה לקיים דברי המת. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, הלכתא: בין שאמר תנו ובין שאמר
אל תתנו - נותנין להם כל צורכם. הא קיימא לן הלכה כרבי מאיר, דאמר: מצוה לקיים דברי המת! ה"מ
במילי אחרניתא, אבל בהא מינח ניחא ליה, והא דאמר הכי - לזרוזינהו הוא דאתא.